

סימן כה

שרץ שלא פירש, אכילתו לבדו

פ"ד ס"א:

שבתוכו". ובה"ז "אבל דג מליח שהתליע הרי התולעת שבתוכו מותרת, שהן כפירות שהתליעו אחר שנעקרו מן הארץ, שמותר לאוכלן כולן כאחת בתולעת שבתוכן. וכן המים שבכלים שהשריצו, הרי אותן השרצים מותרין לשתותן עם המים". ובה"ח "ושוחה ושותה ואינו נמנע, ואע"פ שבולע בשעת שתייה מאותן השרצים הדקים". ובה"ט "פירש לדפני החבית וחזר ונפל לתוך המים או לתוך השכר מותר, וכן אם פירש לדפני הבור או המערה וחזר למים מותר". מפורש ברמב"ם דאין היתר לאכול את התולעת לבדה אף אם לא פירשה לאויר העולם, וע"כ דס"ל דכשפירש לתוך פיו מקרי פירש וכמש"כ הפמ"ג שם.

ובביאור דברי הרמב"ם כתב החזו"א י"ד סק"ב דהרמב"ם ס"ל דכששורץ בפי האדם מקרי שורץ על הארץ, ורק כשאוכל גם את הפרי מקרי שלא פירשה. אמנם לדבריו אם המים יבלעו בגרונו לפני התולעת יחשב כפירש. וגם לא מובן לפ"ז ספק הגמ' דפירשה לאויר, דגם אם אין דינה כפירשה על הארץ מ"מ בפי האדם תחשב כפירשה על הארץ, והחזו"א שם נדחק דספק הגמ' הוא בשחורה התולעת אח"כ לתוך הפרי, ולא משמע כן מסתימת הרמב"ם. ולולא דבריו היה נראה דפה האדם לא חשיב כארץ ממש, ומה שלא התיר הרמב"ם אכילת התולעת לבדה היינו משום שאנו מחמירים בפירשה באויר

"שרצים הגדלים במים שבכלים ושכבורות שיחין ומערות שאינם נובעים מותרים אע"פ שאין להם סנפיר וקשקשת, לפיכך שוחה ושותה מהם ואינו חושש לשרצים שבהם אם יזדמנו לתוך פיו. ואם פירשו ממקום רביתן כגון לאחורי הבור או על שפת הכלי מבחוץ אע"פ שחזרו אסורים. ומסתמא אין לחוש שמא פירשו, אבל אם לא פירשו אלא על דופן הכלי מבפנים מותרים".

הבינת אדם באות ל"ד האריך להוכיח דשרץ המים הנמצא על דופני הבור מבפנים אינו אסור מה"ת אף אם אוכלו לבדו נורק משום בל תשקצו דרבנן אית ביה, כדאיתא בשבת צ' ע"ב דבאכילת חגב חי איכא משום בל תשקצו, וכ"ד הפרי תואר סק"ג, והיד יהודה ס"ז סק"ה. והפמ"ג משב"ז סק"ד דייק כן מדברי הרשב"א דרק אם פירש לאויר העולם חרץ לכלי מקרי פירש.

אמנם בד' הרמב"ם הסכים הפמ"ג לפר"ח דאכילת השרץ לבדו בתוך דופני הבור אסורה מדאורייתא [דלא כבינ"א שכתב דגם לרמב"ם שרי מדאורייתא]. ונלע"ד דכדבריהם מדוקדק בלשון הרמב"ם כמה וכמה פעמים דהיתר התורה דתולעת שלא פירשה הוא רק עם המים או הפרי, דז"ל בפ"ב ממאכא"ס הי"ד "אבל אם לא פירשו מותר לאכול הפרי והתולעת

ובשאר ספקות הגמ' ולא מצרכינן שורץ על הארץ ממש, דמזה הקיש הרמב"ם דאם פירשה התולעת מהפרי או מהמים ישר לתוך פה האדם מקרי פירש כיון דפירשה ממקום חיותה לתוך הפה. אבל אם נכנסה

התולעת לפה עם האוכל תו לא יחשב לפירש אם יבלע את התולעת לבדה, דפירשה בתוך הפה אין לה שם פירשה אלא דיינינן את הכל כמעשה אכילה אחד, ועיין יד יהודה ס"ז סק"ה.

סימן כו

שרץ המים שפירש

פ"ד ס"ג:

"המסנן מים או שאר משקין והיו בו תולעים או יבחושיין או יתושים, אע"פ שחזרו לתוכו אסורים שכבר פירשו, לפיכך משקה שדרך ליגדל בו תולעים וכיו"ב אין לסננו בקסמים וקשים כלילה שמא יחזרו ויפלו לתוך הכלי ויבא לשתות".

א. בגמ' חולין ס"ז ע"א, א"ר הונא לא לישפי אינש שיכרא בצבייתא באורתא, דילמא פריש לעיל מצבייתא והדר נפיל לכסא והוי עובר משום שרץ השורץ על הארץ. ופרש"י "דכיון דרחשה והלכה קצת על הקשין נעשית שרץ הארץ". ושם בגמ' א"ל רב חסדא לרב הונא תניא דמסייע לך "כל השרץ השורץ על הארץ" לרבות יבחושיין שסננן, טעמא דסיננן, הא לא סיננן שרי.

משמעות הגמ' ורש"י דשרץ המים שפירש מהכלי שבו גדל חייבים עליו משום שרץ הארץ, אך לא נזכר כלל דחייבים עליו משום שרץ המים. ואפשר שבאמת פטור, דלאוין דשרץ המים הם על הגדלים בימים ובנחלים, אבל הגדלים בכלים לכאורה אינם בכלל לאוין דשרץ

המים אפילו אם פירשו, דמה דאסרינן פירשו הוא מקרא ד"השורץ על הארץ" האמור בשרץ הארץ לא בשרץ המים, ועיין עוד לקמן אות ב'.

ויש לעיין לפ"ז, דלכאורה כמו ששרץ המים שפירש מהכלי חייבים עליו משום שרץ הארץ, כך גם שרץ המים שפירש מהמים והנחלים יתחייב עליו ג"כ משום שרץ הארץ, וא"כ יתחייבו עליו ד' לאוין, ב' כלליים שבכל שרץ, ב' משום שרץ המים, ועוד ג' משום שרץ הארץ [ואין מניעה שיתחייב גם משום שרץ המים וגם משום שרץ הארץ, וכדמצינו בשרץ העוף שחייבים עליו ו' לאוין, ה' משום שרץ הארץ ועוד א' משום שרץ העוף]. וכ"ת דאח"כ, הרי להדיא בעירובין כ"ח רע"א דאכל פוטיתא דהיינו שרץ המים לוקה ארבע בלבד ואינו לוקה משום שרץ הארץ, ע"ש.

ולכאורה צ"ל דבאמת על שרץ המים שפירש לוקה נמי משום שרץ הארץ, אלא דאינו שכיח כלל שיפרוש, שהרי בעלמא לא חיישינן שפירש מחוץ לדופני הבור, ולכן כל שלא חזינן שפירש

ומערות ואינו חושש, אינו נוגע למעשה, דבר"כ מצויין במקומות כאלו זבובים ויתושים הפורשים ממקום רבייתן, וממילא אין היתר לשתות ללא סינון.

אמנם הדבר המצוי עליו דברו האחרונים הוא תולעים הנמצאים בחומץ. וכתב בבית אדם אות ל"ד דכיון דהתולעים שבחומץ לא פירשו, וגם אם יפרשו על האוכל שמעורב עם החומץ ג"כ מקרי רבייתו (דל"ג מדופני הכלי), לכן שרי לבשל החומץ עם בשר ודגים או לערבו במיני ירקות ולפתן, ומעולם לא שמענו פוצה פה ואפילו חסידים ואנשי מעשה אוכלים מאכלם בחומץ ואין חוששים כלל, עכת"ד.

אלא דיש לפקפק על דברי הבינ"א, דגם אם האוכל נחשב למקום רבייתו של התולעים כיון שהוא מונח בתוך הקערה, מ"מ כשנוטל האוכל במזלג מתוך הקערה הרי האוכל פירש מתוך החומץ ומתוך הקערה, וא"כ גם התולעים שנדבקו בו מקודם פורשים ע"י כך ממקום רבייתו, וכמש"כ בשו"ת מהר"ם שיק יו"ד ק"ה, והעיד שם על מרן החת"ס שהיה מסיר את קליפת המלפפונים החמוצים מטעם זה. וכ"כ החזו"א י"ד סק"ג ד"ה כ' הפמ"ג, דאם נח התולע על דג שבמים לא מקרי פירש כיון שהדג בתוך המים, אבל אם הוציא את הדג מהמים והתולע עליו מקרי פירש.

עוד יש להעיר על הבינ"א, דאפשר שרק כשהחומץ ניכר לעצמו בכלי אמרינן שזהו מקום רבייתו ואם פירשו על האוכל ל"ג מפירשו על דופני הכלי, אבל היכא

לוקה על שרץ המים רק ארבע. והגמ' דאכל פוטיתא לוקה ארבע נקטה את הכללים, על שרץ המים לוקה ארבע, על שרץ הארץ לוקה חמש ועל שרץ העוף לוקה שש, אבל אה"נ שיש היכי תמצא שילקה גם משום שרץ המים וגם משום שרץ הארץ.

ב. וכל זה ש"י דש"י, אבל הרמב"ם בפ"ב ממאכא"ס ה"כ כתב דהמסנן את היין ואכל את היבחושין לוקה משום שרץ המים או משום שרץ העוף ושרץ המים, ולא הזכיר כלל שרץ הארץ. וכנראה גרס בגמ' כפי הגירסא בתו"כ, וכפי שגרסו הרי"ף והרא"ש בשמעתין "ואת נבלתם תשקצו" לרבות יבחושין שסנן, ופס' זה נאמר בשרץ המים. ולשיטתם צ"ל דכל התירא דשרצים שבכלים ובבורות הוא משום שנחשבים כחלק מהמים, אבל ברגע שפירשו נחשבים לשרץ המים וחייבים עליו. והא דלרמב"ם לא לוקים על יבחושין שפירשו מן המים משום שרץ הארץ אפשר משום שאין להם רגילות להלך בארץ, וכמו שהגדיר הרמב"ם בהכ"ג בריה שהיא גם שרץ הארץ וגם שרץ המים "והיא מהלכת על הארץ כשאר שרצים, והיתה רבה במים". וברש"י עה"ת (ויקרא י"א י"א) הביא דרשת התו"כ דאיסורן משום שרץ העוף, ויתכן דרש"י ס"ל דהמסנן שרץ המים מהכלי לוקה הן משום שרץ הארץ והן משום שרץ המים, ואפשר שגם הרי"ף והרא"ש ס"ל כן, שהרי בדברי רב הונא גם הם גרסו דהמסנן שכר עובר משום שרץ השורץ על הארץ.

ג. ולדינא כתבו החכמ"א (כלל ל"ח ס"ד - ס"ה) וערוה"ש (פ"ד ס"כ וסל"ז) דהתירא דגמ' דשותה ושותה מבורות שיחין

דשופך מעט חומץ על מיני ירקות י"ל דהחומץ בטל לירקות והוא כמאן דליתא, והוי כאילו הוציא את החומץ מהכלי ונשארו בו התולעים לבדם דודאי תו לא חשיב כמקום רביתייהו. וכ"נ מדברי הפמ"ג, דבמשב"ז סוסק"ה צידד דכל שיש משקה אף שפירש על האוכל וחזר למשקה היינו רביתייהו ושרי דל"ג מפירש על דופן הכלי, ואילו בשפ"ד סק"ח כתב דאם מערב

את המים שבהם יש תולעים עם קמח התולעים פורשים על הקמח ואסור, ונראה דהיינו משום דהמים בטלים לקמח. וכ"כ לאיסור החזו"א שם. ונמצא דצע"ג להתיר לערב את החומץ עם אוכל, ויעוין במחזיק ברכה לחיד"א פ"ד ס"ח דמנהג רבנן קדישי בעה"ק ירושלם היה לסנן החומץ, ושוב לבשלו בשביל להמית התולעים, ושוב לסננו שנית, ועיין כה"ח סקכ"ו.

סימן כז

פירשה ומתה, פירשה באויר

פ"ד ס"ד: הפירשה

"אבל פירשו מן הפרי אפילו לא הגיעו לארץ אלא שמת באויר קודם שהגיע לארץ וכו' אסור. ויש אוסרים אפילו מת בתוך הפרי ופירש אח"כ".

כמש"כ החזו"א י"ד סק"א ד"ה שם נוכ"כ המהר"ם שיף] דמתה בנפילתה מותרת טפי, דחזינן שלא היתה היתה ראויה לרחישה על הארץ, אבל בקלטה מאויר העולם אפשר שהיתה ראויה לרחישה על הארץ.

א. גמ' חולין ס"ז ע"ב בעי רב יוסף פרשה ומתה מהו, מקצתה מהו, לאויר העולם מהו, תיקו. ופרש"י "פירשה ומתה: וכו' פירשה מתוך הפרי לארץ ולא ריחשה, היתה שמתה מיד בנפילתה". "לאויר העולם: פירשה מן הפרי תלוש לאויר, וקודם שהגיע לארץ קלטה בפיו לכולעה, אם תימצי לומר פירשה ומתה מותרת משום דאינה ראויה לרחוש, אבל חיה דראויה לרחוש לא". מבואר ברש"י דיש צד גדול יותר לחייב פירשה לאויר העולם מאשר פירשה ומתה. ולכאורה גם פירשה ומתה פירשה מהפרי בעודה חיה לאויר העולם שהרי רק בנפילתה מתה, ולמה לא נחייב פירשה ומתה מדין פירשה באויר. וע"כ צ"ל

ובביאור הספק דפירשה ומתה פרש"י "מי אמרינן כיון דלא הלכה לאו שורץ על הארץ הוא, או דלמא לא בעינן שריצה. שורץ היינו רוחש ומנענע". ביאר לנו רש"י בצד לאיסור דלא בעינן שריצה, אבל לא ביאר לנו מה כן בעינן בכדי שיחשב "שורץ על הארץ". ואין לומר דמה שעמדה על הארץ (ללא ריחוש) רגע אחד קודם מיתתה מחשיבה כ"שורץ על הארץ", דבטוש"ע כתבו לאיסור גם בפירשה באויר ומתה קודם שהגיעה לארץ, ואיסורו ע"כ מדין פירשה ומתה, דמדין פירשה באויר א"א לאסור שכן לא היתה ראויה לרחישה על הארץ (וכמש"ב לעיל בשם החזו"א), ומוכח דלא העמידה על הארץ היא המחייב

פרש"י "דכיון דרחשה והלכה קצת על הקשין נעשית שרץ הארץ", ושם התולעת כבר פירשה מהשכר ואעפ"כ הצריך רש"י ריחוש. [ואף דהפר"ח בסקי"ח והלב אריה עמ"ס חולין שם כתבו דאין לדייק מידי מרש"י, דמילתא דפסיקתא נקט בכדי לאפוקי נפשיה מספיקות דרב יוסף, מ"מ הראשונים שדייקו מדברי רש"י ע"כ נקטו דמה שהצריך רש"י ריחוש הוא דמשום דלולא זה הוי היתר גמור].

ג. וראיתי בערוה"ש סג"ד שכתב לישב לפרש"י דבספיקא דפירשה ומתה לא מיבעיא לגמ' אם צריך רחישא או לא, דודאי בלא רחישא אין איסור כלל, אלא דמיבעיא ליה אם רחישת אויר הוה כרחישת ארץ או לא, ומש"כ רש"י "או דילמא לא בעינן שריצה" ר"ל על הארץ, אבל שריצה באויר בעינן, עכת"ד. והיינו דלכל צדדי הספק בעינן רחישא, וספק ד"פירשה ומתה" הוא האם רחישא באויר דינה כרחישא על הארץ.

אלא דיל"ע על הצד שרחישא באויר אין דינה כרחישא על הארץ מה הסתפקה הגמ' בפירשה באויר. ושמעתי מידידי הרב אברהם גולדברג שליט"א דיש לבאר דהגמ' ה"ק את"ל דפירשה ומתה מותרת משום דרחישא באויר אינה כרחישא על הארץ, פירשה באויר דראויה לרחוש על הארץ מאי, האם בעינן ריחוש בפועל או שמא גם ראוי לרחוש שמיה רחישא. אלא דאכתי קשה מפני מה בפירשה באויר יש צד דדי בראויה לרחוש ואילו בקיסמין וקישות הצריך רש"י ריחוש בפועל. וצ"ל דרש"י הצריך רחישא בפועל בקיסמין ובקישות רק לצד שפירשה באויר מותרת ובעינן ריחוש

בפירשה ומתה. ולכאורה היה נראה לומר דעצם מה שפירשה ממקום גידולה אף ללא שום רחישא הרי היא אסורה, ודין "שורץ על הארץ" לא להצריך ריחוש בא, אלא רק לאפוקי את התולעת בעודה בפרי, וכל שיצאה התולעת מתוך הפרי, הרי היא נכללת בשם "שורץ על הארץ", כך היה נראה לכאורה.

ב. אלא דיש להקשות ע"ז קושיא רבתי, דבתוס' חולין ס"ז ע"ב וברא"ש פ"ג סי' ס"ח כתבו דגם לשמואל דאוסר קישות שהתליעה באיביה ומחשיב את השורץ בתוך המחומר לקרקע כ"שורץ על הארץ", מ"מ אין לאסור פולין וכיו"ב כשנמצאין בתוכן יבחושין לפי שהן מונחים במקום צר ואין להם מקום לרחוש. ודייקו כן מדברי רש"י שכתב גבי קישות שהתליעה באיביה "כיון דמהלכת בתוך הקישות והיא מחוברת בקרקע, הוי כמהלכת ע"ג קרקע", אלמא בעינן דווקא ריחוש בכדי לאסור. ולפי מה שביארנו לעיל מוכח מהא דפירשה ומתה דלא בעינן כלל ריחוש, אלא כל שיצאה מהפרי התלוש גם ללא ריחוש מקרי "שורץ על הארץ", וא"כ כיון דפולין מחוברין חשיבי "על הארץ" ה"ל לאסור גם ללא ריחוש. וכבר הקשה כן הפר"ח סקי"ח על התוס' והרא"ש, והוכיח מזה כד' הר"ן והרשב"א שלא צריך ריחוש בפרי המחומר לקרקע. אבל מצוה לישב דברי התוס' והרא"ש, וכמותם גם פסק השו"ע כאן בס"ו.

ואין לישב ד"שורץ על הארץ" היינו ע"י חד מתרתי, או ע"י פרישה מהפרי התלוש גם ללא ריחוש או ע"י ריחוש בתוך הפרי המחומר [מלבד דצ"ע מנין לחדש שני גדרים בפס'], דגבי סינון שכר כלילה ג"כ

אבות
אבות

בפועל, ומ"מ שפיר דייקו מיניה הראשונים להתיר כשאין בפרי מקום לרחוש, דשם גם ראוי לרחוש אינו ושרי לפי שני צדדי הספק, עכת"ד ידידי הנ"ל. עוד י"ל דספק הגמ' בפירשה באויר הוא דאף אם רחשה על באויר לכשלעצמה אין דינה כרחשה על הארץ מ"מ כשרוחשת באויר בדרכה לארץ דנים אותה ע"ש סופה כאילו הגיעה כבר לארץ ורחשה שם (ולכן עדיפא מפירשה ומתה דשם אינה עתידה לרחוש על הארץ), אבל אם גם באויר לא רחשה אינה אסורה דלכל צדדי הספק בעינן רחשה בפועל.

ולפ"ז בקיסמין, קישות ובפולין ודאי אין לאסור אם לא רחשה בפועל.

אבות

ולמה שיישבנו דברי התוס' והרא"ש דללא רחשה ה"ז היתר גמור, וכל בעיות הגמ' הם רק ע"י רחוש, נמצא דחייבים לגרוס בגמ' "פירשה ומתה", דלגירסא "פירשה מתה" לא היה שום רחוש. וא"כ השו"ע שפסק כתוס' ורא"ש והתיר את הגדלים בפולין ואפונים ע"כ שנקט לעיקר כד' המקילים בפירשה מתה, וכמש"כ הש"ך סק"ב ודלא כמנ"י כלל מ"ו סק"ג.

סימן כח

פירשה מפרי לפרי

פ"ד ס"ד:

"אבל פירשו מן הפרי וכו' ואפילו לא פירש כולו מהפרי אלא מקצתו או שלא פירש אלא על גבי הפרי או על הגרעין שבתוכו או שפירש מפרי לפרי אסור".

הקמח הוא מקומה ולא גרגיר מסוים, ועד שלא תפרוש מכל ערימת הקמח לא מקרי שפירשה, ושו"ר שכ"כ הכנפי יונה (הו"ד בדרכ"ת סק"נ) וערוה"ש סמ"ה.

והנה הש"ך סקל"א כתב דפירות שדרכן להתליע אפילו בתלוש, ורגיל להיות ביניהם תולעים בחוץ, הרי הם נאסרים מיד. והפמ"ג בשפ"ד שם תמה דבעיא דפירשה ע"ג תמרה היינו בנולד בפנים ופירש לחוץ, אבל הנולדים בחוץ ע"ג הפרי כ"ז שלא פירשו ע"ג הכלי אין איסור. ולכאורה דברי הש"ך הם ראייה לחכמ"א הנ"ל ודלא כערוה"ש. ובכנפי יונה (דף ס"ב ע"ב) נדחק להעמיד את דברי הש"ך במינים שדרכן להתליע בתוכן ולפרוש לחוץ.

והחזו"א י"ד סק"ה כתב בזה"ל "ומילבן שבקמח אם הם קבועים בדירתן

א. הפרי תואר סק"ב והחכמ"א כלל ל"ח ס"א כתבו דמילבי"ן שנמצאו בקמת, אפילו לא פירשו לדופני הכלי אלא שרצו רק בקמח גופה, ג"כ מקרי פירש כמו פירש מפרי לפרי, וביאר בבינ"א שם אות ל"ה דכל קורט וקורט של קמת חשיב כפרי אחר, וכ"כ הבן איש חי פ' נשא אות י"ב. ולולא דבריהם היה נראה לומר דדווקא תולעת הגדלה בתוך פרי, כשהיא פורשת ממקום הווייתה והולכת לפרי אחר מקרי שורץ על הארץ, משא"כ תולעת שנוצרה וגדלה בין גרגרי הקמח דבזה מסתבר דכל

החת"ס דלגבי התלעה במחובר אין לפרי חזקת היתר כיון שאפילו כשהפרי באיבה ואפילו בעיקרי הגפנים כבר מצויים תולעים, ולכן חיישינן למיעוט המצוי, משא"כ אחר יב"ח דליכא אלא ספק אם נולדו חדשים בתלוש, ולענין זה הפרי בחזקת היתר, וה"ל רובא וחזקה ולכן הקל הרמב"ם אפילו לכתחילה. ואפילו החולקין על הרמב"ם ומחמירין לבדוק לכתחילה י"ל דהוא כיון דאפשר לעמוד עליו ולבדוק, אבל היכי דא"א מודו דשרי, עכת"ד.

וכל דבריו מרישא עד גמירא לא זכיתי להבינם. ואפתח במאי דסיים, הנה מה שחילק החת"ס דלגבי התלעה במחובר אין לפרי חזקת היתר, ולגבי התלעה בתלוש יש לפרי חזקת היתר, כוונתו צ"ב, שהרי תולעים הם מיעוט המצוי גם במחובר וגם בתלוש, ומה חילוק יש בין זה לזה לגבי חזקת היתר של הפרי. ולכאורה כוונתו דכלפי התלעה במחובר לא היתה חזקת היתר מבוררת אפילו שעה אחת כיון דיתכן דכבר ביצירת הפרי הוא היה מותלע, משא"כ כלפי התלעה בתלוש שבשעת התלישה ודאי עדיין לא התליע הפרי בתלוש. אמנם זה צ"ע, דכיון דגם בשעת התלישה יתכן שהפרי היה מותלע בתולעים שהתליעו במחובר, א"כ תו אין לפרי חזקת היתר, ומאי נ"מ אם זה בגלל תולעים שבמחובר או תולעים שבתלוש.

ומה שהקשה החת"ס למה חשש הרמב"ם רק להתלעה במחובר ולא בתלוש, לכאורה יש לישב בפשיטות דהרמב"ם דיבר רק על בדיקת תוך הפרי, כלשונו "לפיכך כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברין לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכו

בקמח נראה הדבר שחיותן בקמח והו"ל כתולע שבחור הפרי, אבל מילבן שעל פירות יבשין כמו צמוקי ענבים וכיו"ב נראה דנאסרין מיד, שדרכן לטייל מפרי לפרי, ואף שאין דרכן לפרוש לגמרי וחביב עליהן צבור הפירות מ"מ אין הפירות גוף אחד וחשיב פירש. ומ"מ אין הדבר מוכרע, ואפשר דכל גוש הצמוקין כגוף אחד, ולא דמי לפירש מתמרה לתמרה דהתם עיקר חיותו בחור שנוצר וכו' עכ"ל. ואפשר שכן ד' הש"ך דדווקא פירות גדולים דכל פרי חשוב לעצמו מקרי פירש אף שנוצר בין הפירות, אבל בקמח יודה הש"ך דכל הערימה חשיבה כדבר אחד, וכן חילק בשו"ת פנ"י ח"ב יו"ד כ"ב. אמנם מדברי ערוה"ש הנ"ל משמע דגם בקטניות אם אינו מתהווה בתוך הפרי עצמו לא מקרי פירש, אולם ערוה"ש עצמו בסע"ד העתיק את דברי הש"ך סקל"א, וצ"ע בסתירת דבריו.

ב. בשו"ת חת"ס סי' ע"ז (הו"ד בקצרה בפת"ש סק"ה) כתב דרב אחד החמיר שלא למכור בחנותו פירות יבשים בחורף, כיון שבימי הקיץ מסיון ואילך הוחזקו הפירות בגידול מילווען, וכל בריה שאין לה עצם אינו חי ששה חדשים אבל מתקיים יב"ח, וא"כ אותן מילווען שנתהוו בסיון מתים בחשון ועדיין אסורים כיון שלא עבר עליהם יב"ח, ואין להם בדיקה כיון שמתו ואין רותשים עוד. והחת"ס רצה להמליץ זכות על העולם שלא נזהרים בזה, והשיב לו דמצינו ברמב"ם פ"ב ממאכא"ס הט"ו דפירות שדרכן להתליע במחובר חיישינן למיעוט המצוי וצריכין בדיקה, ואילו אחר יב"ח לא חיישינן להתלעה בתלוש ושרי לאכול את הפירות ללא בדיקה. וביאר

שמה יש בו תולעת", ולכן בהתליע במחובר יש חובת בדיקה כיון דאסרינן גם כשלא פירשה התולעת כלל, משא"כ אחר יב"ח דאסור רק אם פירשה התולעת, ולכן כל שאינו רואה את התולעת על גג הפרי א"צ לבדוק הפרי מתוכו, וא"צ לחוש שבדיוק ברגע האכילה תפרוש התולעת. וכן משמע בראשונים שהביא ה"ה שם דכל מה שנחלקו הוא אם יכול לבשלן בלא בדיקה, דהיינו אם יש חשש שיפרשו התולעים בשעת הבישול ולא יהיו ניכרות, אבל לאכלן חיים לית מאן דפליג דא"צ בדיקה כיון דודאי לא פירשו.

ואם מכוונים דברינו בד' הרמב"ם, יראה דיש חילוק בין דברי הרמב"ם לנידון החת"ס, דהרמב"ם מיירי דווקא בפירות שכל החשש בהם הוא לתולעים הנמצאים בתוך הפרי, ולכן אם אינו רואה תולעת מבחוץ א"צ לחשוש יותר. משא"כ בנידון החת"ס דהחשש הוא למילבי"ן שבין הפירות שקשה לראותן, דזה לכאורה תלוי

במחלוקת החכמ"א עם ערוה"ש הנ"ל, דאם כל פרי נידון לעצמו א"כ חשיב כודאי פירש ואסור באכילה, אך אם כל הפירות נחשבים לגוף אחד ה"ז מותר נוצ"ע אם צריך לחשוש דפירשו לדופני הכלין. שו"ר ^{התקנה 173456} שחילק כע"ז בדרכ"ת ס"ק קט"ו.

ובנידון החת"ס לכאורה יש מקום להקל מטעם אחר, דהנה משמעות הדברים בתשובה הנ"ל דמיירי בפירות שלא רואים בהם שום ריחוש (דאם חזינן ריחוש פשיטא דלית להו תקנה) והחשש בהם הוא רק למילבי"ן שמתו כבר. ולכאורה אף אם התולעים שנתהוו בסיון מתים בחשון, מ"מ ולדותיהן וולדי ולדותיהן שנתהוו בתמוז ואב היו צריכים לחיות עד כסלו וטבת, ואם לא חזינן בכסלו וטבת שום ריחוש, ה"ז רגליים לדבר שלא היו תולעים כלל. ולחשוש לחשש רחוק שהיו תולעים בסיון אך משום מה לא נוצרו תולעים בתמוז ואב, לכאורה הוי בגדר מיעוט שאינו מצוי שא"צ לחשוש לו.

סימן כט

בדיקת מדגם מהפירות

פ"ד ס"ח:

"כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהם מחוברים לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכן שמה יש בו תולעת".

כתב בשו"ת הרשב"א סי' רע"ד דאין בדיקת הקצת מטהרת חברותיה, כי באמת אין הרחש מצוי ברוב, ומ"מ הוי מיעוט המצוי, וכל שמצוי אין סומכין על

בדיקת הקצת ולא על בדיקת הרוב עכת"ד והו"ד בב"י ובאתרוגים. ונמצא דכשיש מיעוט מצוי של מותלעים חייבים לבדוק כל פרי ופרי ולא די בבדיקת הרוב דשמה יש תולעים במיעוט שלא בדק. אבל כשיש מיעוט שאינו מצוי אין חייבים שום בדיקה. **אמנם** התשב"ץ ח"ג י"א וערוה"ש פ"ד סס"ה כתבו דפירות שבד"כ לא

מעדני

סימן ל

אשר

נא

שברור לנו שהם אחת מן השתים, או נקיים לגמרי או שמצויים בהם הרבה תולעים, דבאלו אם בדק מקצת ולא מצא כלום ה"ז ראייה שהם מהסוג הנקי, ולחשוש שבכ"ז מצויים תולעים במה שלא בדק ה"ז בבחינת מיעוט שאינו מצוי דלא חיישינן ליה. ולפ"ז יש מקום לומר דגם פירות שהמצאות תולעים בהם היא בגדר מיעוט המצוי, מ"מ אם אחר ניקוי קל של כל הפירות (כגון שטיפתם במים) החשש להמצאות תולעים הוא בגדר מיעוט שאינו מצוי, די בניקוי הקל וא"צ לבדוק אח"כ אם נותרו עוד תולעים.

מצויים בהם תולעים, אבל לפעמים מחמת סיבה מסויימת יש בהם תולעים בזה די לבדוק מדגם מהפירות (בנידון התשב"ץ בד"כ הפולין נקטפים לחים ואינם מותלעים, ^{אריזת 9294567} ורק כשהתייבשו במחומר הרי הם מתליעים). וביאור דבריהם דכיון דיש בזה ב' סוגים א"א ללכת אחר כלל הפירות ולקבוע שמותלעים הוי מיעוט שאינו מצוי, אלא יש חובה לבדוק אם הפירות שלפנינו שייכים לסוג הנקי או לסוג המתולע. וחובה זו היא בעצם לבדוק כל פרי ופרי, ומה שהתירו התשב"ץ וערוה"ש לבדוק מדגם היינו רק בפירות

סימן ל

דין ביטול בתולעים שקשה למוצאן

רע"ט סק"א) דס"ת שיש בו טעות ושכחו היכן ויש טרחה מרובה למצוא את הטעות, דל"ש בזה ביטול ברוב כיון דאיכא לברורי ולהכיר האיסור.

אלא דיש לעיין מדברי הרשב"א בשו"ת ק"א (הו"ד בב"י ס"ס ק') שכתב בזה"ל "קדרה שלמה שנפל יתוש לתוך המרק ואינו נמצא שם וכו', שאין הבריה אוסרת בכל מה שהיא מחמת פליטתה אלא מחמת ממשא, והוא שתהא שלמה ושלא נפסדה צורתה, הא אם נחתך ממנה אבר או אפילו היא שלמה ונתרסקה ונפסדה צורתה אבד שמה והרי היא כשאר האיסורין ובטלה" עכ"ל. וקשה הרי איסור הניכר אינו בטל גם כשצריך טרחה מרובה בכדי לבררו. ולכאורה צ"ל דדווקא היכא שהאיסור ניכר בפ"ע וכשמתכוונים בו אפשר

לגזור החכמה פ"ד ס"ח:

"כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהם מחוברים לא יאכל עד שיבדוק הפרי מתוכן שמא יש בו תולעת".

א. כתב בשו"ת הרשב"א תפ"ה בזה"ל "דכל איסור ניכר ושהוא בעין אפילו דבר מועט בתוך היתר מרובה ואפילו באלף לא בטיל, דאלו חתיכת נבלה ניכרת שנתערבה בתוך אלף חתיכות של היתר אפילו חתיכה שאינה ר"ל, אין אומרים שתהא מבוטלת בשאר, שהרי ניכרת היא וצריך לחפש אחריה ולסלקה וכו', וכיון שכן חטים הללו הרי אפשר לבדקן דדילמא אית בהו גרגרים שנתבקעו וכו'" עכ"ל. מפורש בדבריו דאיסור הניכר אינו בטל גם כשצריך טרחה מרובה בכדי לבררו. וכע"ז כתב בשו"ת חת"ס יו"ד רע"ז (הו"ד בפת"ש

לזהותו בנקל, אלא שמחמת ריבוי הכמות
הוי טורח רב לברר את האיסור, בזה לא
שייך ביטול כיון שהאיסור ניכר ועומד. וזהו
נידון הרשב"א בשו"ת תפ"ה הנ"ל חטים
מבוקעות שנתערבו בתוך חטים שלמות,
דכל חיטה ניכרת לעצמה אם היא מבוקעת
או לא ורק ריבוי הכמות יוצר את הטורח,
וכן הוא בנידון החת"ס גבי טעות בס"ת
[ולכאורה זה דלא כערוה"ש ק' ס"ז]. אבל
כאשר הקושי בבירור האיסור אינו מחמת
ריבוי הכמות, אלא גם במקומו קשה מאד
לזהות את האיסור כיון שהוא קטן מאד
ואין הבדל ניכר בינו לבין ההיתר, בזה כן
שייך ביטול. ולכן יתוש שנפל לקדירה כיון
שהתבשל ונדבק וכבר אינו בקומתו וצביונו
ואין היכר בינו לשאר התבשיל, הרי הוא
בטל, כך נראה לישב לכאורה.

ב. אמנם מצינו באחרונים דגם איסור
שקשה לזהותו אינו בטל. בכרתי פ"ד
סקי"ט כתב בזה"ל "ובאמת לאכול ירקות
חי כגון סלא"ט וכדומה, והרי כאן ספק
תורה, כי לא שייך בטול, דיכול לבדוק
פעמים ושלש עד שימצא להתולע, וא"כ
ה"ל ספק תורה וח"ו להקל, וקשה לי לומר
להאמין לנשים או לאנשים מהירים

במלאכתן", הרי דגם תולעת שאינה ניכרת
ע"ג העלה מחמת שנראית כעלה עצמו,
ויתכן שיבדוק פעמיים ולא יראנה, ג"כ אינה
בטלה. והפמ"ג שפ"ד סקל"ה כתב דהגם
דבריה לא בטלה רק מדרבנן, מ"מ תולעים
לא בטלות מדאורייתא דהא אפשר לברר
האיסור, וכל שיש להכיר האיסור לא שייך
ביטול. והחזו"א י"ד סק"ו כתב בזה"ל
"ושיעור נמוח היינו שאין העין מכירתו כלל
והלכך מתבטל כדין יבש ביבש, אבל אם
העין מכירתו כשיפגשנו אע"ג שאין כח
באדם לחפש אחריו, חשיב כאיסור ניכר
ואינו בטל". מכל זה משמע דגם כשהאיסור
אינו ניכר מחמת שדומה להיתר אינו
מתבטל, וצ"ע מ"ש מיתוש במרק הנ"ל.
וע"כ צ"ל דבאיסור שאינו ניכר לעצמו
הדבר תלוי בריבוי הטורח, דאם ע"י טורח
סביר אפשר למצוא את האיסור, אין הוא
בטל. אך אם הטורח נראה כדבר לגמרי לא
סביר, כמו לחפש יתוש בתוך קדירת מרק,
שיתכן מאד שגם אחר חיפוש ממושך
וטורח רב לא ימצאו אותו, תו חשיב כאינו
ניכר כלל, והרי הוא בטל. אלא דצ"ע איך
להגדיר איזה טורח נחשב כסביר ואיזה לא.
ועיין מש"כ לקמן בסימן צ"א.

סימן לא

הגדרת "מוחזק בתולעים"

ויש מי שאומר דה"מ שלא נמצאו אלא א'
או ב', אבל ג' או ד' הכל אסור".
ביאור דברי השו"ע דאחר הבישול מקילינן
מס"ס. ספק שמא איז תולעת

פ"ד ס"ט:

"עבר ובישל תוך י"ב חדש בלא בדיקה,
אם יכול לבדוק בודק, ואם לאו מותר, ואם
נמצאו קצת בקדרה משליכם ואוכל השאר.

בתבשיל, ואת"ל יש שמא נימוחה. ועל כן כשהוחזק התבשיל בג' תולעים תלינן שיש עוד תולעים ותו ליכא ספק שמא אין תולעת בתבשיל. והש"ך סקכ"ט כתב דבפירות שהוחזקו בתולעים (ואינם רק בגדר מיעוט המצוי) אין להקל בנתבשלו, והיינו מאותו הטעם, דגם בהם ליכא ספק שמא אין תולעת.

ובהגדרות "מוחזק בתולעים" ו"מיעוט מצוי של תולעים" יל"ע, דבסברא יש מקום לומר דהגדר נמדד לפי כל פרי בנפרד, ובעינן מיעוט מצוי של פירות מותלעים בכדי לחייב בדיקה, ורוב פירות מותלעים בכדי להחשיב כמוחזק. וכן משמעות דברי ערוה"ש סע"ב, וכן נראה מדברי שו"ת חת"ס ע"ז דכתב דכשהרחש מצוי ברוב החביות אבל לא ברוב הפירות מקרי מיעוט המצוי. כמו כן יש מקום לומר דהגדר נמדד לפי מנה ממוצעת של אדם, ובעינן שבכמות כזאת יהא מיעוט מצוי מותלע בשביל לחייב בדיקה, ורוב מותלע בשביל להחשיב כמוחזק בתולעים.

ויש לעיין אם גם בפירות או ירקות מבושלים אזלינן בתר כל פרי או כל מנה בנפרד, דהנה בשו"ע כאן כתב דאם מצאו ג' תולעים בתבשיל הכל אסור דחשיב כמוחזק שיש עוד תולעים ותו ליכא ס"ס. וסתימת השו"ע והאחרונים הרי היא כמפורשת דמיירי גם בקדירה גדולה שיש בה פירות רבים ומנות עבור בני אדם רבים. והרי אם אנו דנים על כל פרי בנפרד או על

כל מנה בנפרד, לא יתכן לומר שבגלל שמצאנו ג' תולעים נחשיב את רוב הפירות או רוב המנות כמותלעים, דאילו היה כך ודאי היינו מוצאים עוד תולעים רבים [ובודאי זהו מיעוט שאינו מצוי שיש כ"כ הרבה תולעים ומוצאים רק ג' ולא היינו צריכים לחוש לכך]. וע"כ דדנים על כל הקדירה כדבר אחד, וכיון שמצאנו ג' תולעים נחשב התבשיל שבקדירה למוחזק שיש בו לפחות עוד תולעת אחת, ותו א"א להתיר אותו. וטעם הדבר דאזלינן בתר התבשיל כולו כאחד, צ"ל דהיינו משום שחובת הבדיקה מתולעים בד"כ היא לפני הבישול מפני שאחר הבישול קשה יותר לבדוק, ולכן כל הכמות המבושלת חשיבא כדבר אחד. וא"כ לכאורה גם גדרים של מוחזק בתולעים ומיעוט המצוי נקבעים לפי הכמות אותה יש רגילות לבשל. אלא שהעירני ידידי הרב אברהם גולדברג שליט"א דאין ראיה מדברי השו"ע כאן, דהשו"ע מיירי באיקבע איסורא שמצאנו ג' תולעים וברור לנו שיש עוד, ובזה כל התערובת נאסרת כיון דבריה לא בטילה, אבל אין מכאן ראיה שגם בעלמא ברובא דליתא קמן או במיעוט המצוי אזלינן בתר הקדירה, דשם יתכן דהקובע הוא הפרי או המנה, עכת"ד. ומ"מ נלע"ד דבדברים שא"א לבדקן אחר הבישול דבהם חובת הבדיקה חלה לפני בישולם, בזה אכן מסתבר שרוב או מיעוט המצוי נקבעים לפי הכמות הממוצעת שרגילים לבשל, שעל זה דנים האם יש חובת בדיקה או לא.

סימן לב

ביטול איסור לכתחילה במאכל שיש בו תולעים

פ"ד סי"ג:

"דבש שנפלו בו נמלים יחממנו עד שיהא ניתך ויסגנו.

פ"ד סי"ד:

חטים מתולעים מותר לטחנן, והוא שירקד הקמח לאור היום".

התירו הפוסקים (רמ"א תנ"ג ס"ג בשם תה"ד) גם טחינת חיטים מחומצות ממש, ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה, כיון שאינו מכויין לבטלם, וכדעת הטור, וכן העתיקו בלא חולק הגר"ז שם ס"ח - ס"ט, והמשנ"ב שם סק"ז.

ב. טחינת מאכל המתולע בודאי

התה"ד סי' קע"א כתב להתיר לטחון חיטים שיש בהם חשש תולעים, כיון שהתולעים בורחים דרך האפרקסת מקול ונדנוד הריחיים, ואפילו את"ל דאינם בורחים, הרי הם נטחנים יחד עם החיטים ובטלים בששים, ואין זה מבטל איסור לכתחילה כיון שספק אם יתערב שום איסור, וגם אינו מכויין לבטל וכמ"ש הטור והביאו התה"ד הנ"ל גבי טחינה לפסת. ובשו"ת רעק"א סי' ע"ז הסתפק אם תה"ד התיר רק בצירוף שני הטעמים ומש"כ דומיא דברירת חיטים לפסת י"ל דגם שם איכא סניף דקודם פסת הכל היתר ולא מקרי ביטול איסור (וזה דוחק קצת, דלא נזכר מזה מאומה בתה"ד). ואף שבדבש שריגן לחמם אף שיש בו ודאי איסור, וסמכין אטעמא דאינו מכויין לבטל לחודא, כ' רעק"א דשאני דבש דהוא עושה פעולת הפרדה בין הדבש לבין הנמלים ומראה בהיפוך שאין רצונו באיסור, משא"כ כשטוחן הכל יחד והאיסור מתערב עם ההיתר י"ל דכשאינו מכוון לחוד לא מהני (וכחילוק הפר"ח הנ"ל).

ובד"ז הסתפק ג"כ הפמ"ג שפ"ד סקל"ג גבי כמהין יבשים שהם מתולעים

א. טחינת חיטים מחומצות עבור פסח הש"ך והט"ז הביאו בשם הארחות חיים דבש שיש בו נמלים אע"פ דע"י החימום נבלעת פליטת הנמלים בדבש, מ"מ שרי כיון שאין כוונתנו אלא לתקן הדבש. ולכאורה מצינו מחלוקת בזה, דהנה בטור או"ח תנ"ג כתב דחיטים שאכל מהן עכבר, אפילו אם נחשוש שהחמיצו חלק מהחיטים, מ"מ שרי לטוחנן ואין בזה משום ביטול איסור לכתחילה, כיון שאינו טוחן כדי לבטל. אמנם הב"ח שם הביא דמהר"ם מרוטנבורג אסר בזה משום ביטול איסור לכתחילה (וכפי שהו"ד בתשובת הרשב"א סי' תתל"א), וכן בשו"ת הר"ן התיר רק מטעם דאכתי לפני פסת אינו זמן האיסור, ולא מטעם שאינו מכויין לבטל, וא"כ מצינו בזה מחלוקת בראשונים. והפר"ח תנ"ג סק"ג כתב דפשיטא ליה שמהר"ם ולא שום אדם יחלוק אהא דשרי לחמם הדבש שבו הנמלים, דמאחר שרוצה להפריד את האיסור מן ההיתר בכדי לאכול את ההיתר אין זה מבטל איסור, דאלת"ה איך התירה התורה להגעיל כלים ב"י והרי מבטלם במים בס', ושאני טחינת חיטים דאין הוא מנסה להסיר את המחומצות. ולענין דינא

מה דאינו ודאי איסור שרינן, ולא סמכינן על הטעם דאינו מכיין לבדו. אבל יש לדחות כמש"כ בשו"ת רעק"א שם דכוונת הש"ך דללא הבירור ליכא ס', ולעולם מהני מה שאינו מכיין.

והפרי תואר סקכ"ו (הו"ד גם בזב"צ אות ק"ט ובבא"ח פ' נשא אות י"ז) כתב דרך כשיש תולעים שחורים שרי לטחון כיון שבורחים מקול הריחיים, אבל התולעים הדקים הלבנים שאינם בורחים ה"ל כמבטל איסור לכתחילה, ואם עבר וטחן חזקתן שנימותו ושרי, עכ"ד. וצל"ע בדבריו, דאם דינו כמבטל איסור לכתחילה למה התיר אם עבר וטחן, ודוחק לאוקמי בשוגג דווקא. ובס' שמושה של תורה לר"ד פלדמן עמ' קפ"א (הו"ד בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סי' ע"ב) כתב דתיר שהוחזק בתולעים אין להתיר לרסקו ולבשלו דהוי כמבטל איסור לכתחילה, ול"ד לחיטים מתולעים דשרי לטחנם, וכנראה כוונתו דלא שרינן כן בודאי מותלעים.

ג. ולעומת זאת מצינו הרבה מאד אחרונים שלא חששו לביטול איסור לכתחילה כשאין כוונתו לבטל את התולעים, אפילו בודאי מתולעים. בתשובת צמח צדק סי' נ"א התיר לעשות יין שרף מפירות מתולעים כיון שאין כוונתו לבטל, והביא ראיה מהטור ה' פסח גבי חיטים מתומצות, ומדבש שנפלו בו נמלים, ומשמע מדבריו דגם ודאי מתולעים יש להתיר. וכן התירו לעשות יי"ש מדברים מותלעים פר"ח סק"י"ח, פנים מאירות ח"ג ל"ה, קצשו"ע מ"ו סל"ח, מחזיק ברכה פ"ד סט"ז בשם הרבה אחרונים, כה"ח סקנ"א בשם הרבה אחרונים, דרכ"ת ס"ק ס"ו וק"מ בשם הרבה

בודאי, אי שרי לכורכן בבגד וליתנן בתבשיל כדי למתקן, כיון דאין כוונה לבטל את טעם התולעים אלא רק רוצים את טעם הכמהין. וכתב דל"ד לדבש דמנסה להפריד האיסור (וכנ"ל בשם רעק"א) ול"ד לחיטים דיש בהם עוד צודים להקל שבורחים מהאפרקסת (ואף שהש"ך שם סק"מ התיר לטחון גם בריחיים שאין בהם אפרקסת, כבר כתב רעק"א שם די"ל דאכתי הוי ספק אם יש בו איסור דשמא אחר הבירור לא נשארו תולעים). וצדד הפמ"ג לאסור, וכתב דמ"מ אין לגעור במיקל. והפמ"ג באו"ח א"א תנ"ג סק"ג כתב להתיר ליהנות מהרוטב של כמהין יבשין ומ"מ יברור מה דאפשר. ואפשר דבאו"ח מיירי הפמ"ג באופן שאינם מתולעים בודאי עכ"פ אחר שיברור, ולכן הקל בפשיטות דשני טעמי ההיתר ישנם, ספק איסור ואינו מכיין, אבל ביו"ד דמיירי במתולעים ודאי לא סמך להתיר על טעם שאינו מכיין לבטל לחודא. וכיו"ב ראיתי בס' זבחי צדק אות ס"ג דכתב להתיר ליתן תבלים בסמרטוט לתוך השכר, ובסוגריים שם העיר מדברי הפמ"ג שאסר, ותירץ דאפשר דהכא אין ודאי מותלעים [וע"ע כה"ח סקפ"ז].

והש"ך סקל"ט הקשה על תה"ד ממש"כ בהגש"ד דפעם אחת התליעו חטים והורו להשליכם לנהר ולא התירו לטחנן [ולעצם קושיתו העיר בגליון מהרש"א בשם שו"ת חינוך ב"י דהגירסא הנכונה בהגש"ד היא קמח חיטים, ואינו ענין לחטים שלמות]. ותירץ הש"ך דשם מיירי כשהם מתולעים ברוב בענין שא"א לבררם, משא"כ תה"ד דהתיר רק בענין שיבררו קודם הטחינה. משמע דסבר דרך בצירוף

אחרונים. [וכ"כ הפמ"ג משב"ז סק"ח, וצ"ע בסתירת הדברים לשפ"ד סקל"ג הנ"ל]. וכן נראה בתשובת שב יעקב סי' כ"ט (הו"ד בקצרה בנחלת צבי פ"ד סי"ג) שהתיר נתינת גודגדניות מתולעות בתוך שק תפור מכל צדדיו, ולהטיל השק ביין. גם החכמ"א כלל נ"ב ס"ט וערוה"ש פ"ד ספ"ו התירו לטחון חיטים מתולעים בריחיים של יד גם כשיש ודאי תולעים כיון שאינו מכין לבטל את האיסור, ומוכח מדבריהם דסברו דטעם דאינו מכין לבטל מהני גם בפני עצמו.

ולכאורה רהיטת רוב האחרונים להקל בזה. [ועמש"כ לקמן בסימן ע"ט]. ומיהו גם למקילים אין זה אלא במאכל שדרך לאכלו גם כשהוא טחון, כגון פירות שרגילות לעשות מהם ריבה, דבזה טחינתם לא חשיבא כביטול איסור. אבל במאכל שאין דרך לאכלו כשהוא טחון כו"ע יודו דיש בטחינתו משום ביטול איסור לכתחילה, שכן בזה כל מטרת הטחינה היא רק לשם ביטול התולעים, וכ"כ הדרכ"ת ס"ק קס"ו.

סימן לג

ביצה ששני ראשיה שוין

פ"ו ס"א:

"סימני ביצים להכיר שהם מעוף טהור, אם שני ראשיה כדין או חדין או שהיה חלמון מבחוץ וחלבון מבפנים, בידוע שהוא ביצת עוף טמא, ואפילו יאמר המוכר שהם מעוף טהור, אין סומכין עליו".

מעוף טמא אף שמכיר בטביעות עין שהם ביצי תרנגולת.

והנה בשו"ת הלכות קטנות סי' ל"ד כתב בזה"ל "שאלה: ביצה ששני ראשיה כדין או חדין שנמצאת כלול של תרנגולין מהו. תשובה: חשש גדול הוא זה, וכבר בא לידי איזה פעמים, אלא שהבחורים חפשו ומדדו ומצאו שהיה הצד הא' חד מן האחר כחוט השערה, אמרתי כל מדות חכמים כן הוא" עכ"ל. ובעקרי הד"ט סי' ח' אות ב' (הו"ד בקצרה בדרכ"ת פ"ו סק"ג וסק"ה) הביא דהפחד יצחק כתב דאולי רק כלול של ישראל הקל הלק"ט ולא בלוקח מעכו"ם בשוק, וכתב ע"ז עקרי הד"ט בזה"ל "אחר הס"ר ה"ז לענ"ד בבל יאמר, כי הנה הרב ז"ל לא התיר רק מפני שכל מדות חכמים כן הוא, במ' סאה הוא טובל

ביצה ששני ראשיה שוין, אף שאינו דבר שכיח כיום בביצים הנמכרות לאכילה, מ"מ יש מציאות כזאת, ועיני ראו ולא זר כמה ביצים שראשיהן נראו כשווין, ובאחת מהן אף לאחר עיון רב לא נראה הבדל בין הראשין, ויש לעיין בדינם. והנה אף דכתב הש"ך סק"ו דבביצי תרנגולת א"צ לבדוק כלל ולעיין אחר הסימנים, כבר ביאר השפ"ד שם דהיינו דבסתמא אין לחוש, אבל אם רואה שינוי, ודאי יש לחוש שהם

הערה

וּבְחֶסֶר קוֹרֵטֵב אֵינוֹ טוֹבֵל. וְעוֹד דָּאֵם דּוּקָא בְּלוּל שֶׁל יִשְׂרָאֵל עֶסְקִינֵן, אִמָּאֵי הוֹצֵרֵךְ לַמְדוֹד, וְאִטּוֹ תִּרְנַגּוּלַת שֶׁהִטִּילָה בִּיצָה כְּדוֹרִיית מִמֶּשׁ אִסּוּרָה הִיא, וְאִטּוֹ חֲמִירָא בִּיצָה מִטְּהוּרָה שִׁילְדָה כִּמִּין טִמְאָה דְּמוֹתֶרַת אַע"פ שִׁישׁ לֵה כֹל סִימְנֵי טִמְאָה וְכִמ"ש בְּסִי' ע"ט ס"ב, וְאַע"פ שֶׁסִּיִּים דְּדוּקָא שִׁילְדָתוֹ בְּפִנִּינוּ, הֵתֵם שְׁאֵנִי שְׁאֵל"כ יֵשׁ לַחוּשׁ שֶׁמֶן הַטִּמְאָה נּוֹלֵד וְנִכְרֵךְ אַחֵר הַטְּהוּרָה, מִשְׁא"כ בְּבִיצָה הַנִּמְצָאֵת בְּלוּל תִּרְנַגּוּלִים דְּדוּחֵק לַחוּשׁ פֶּן עוֹף טִמָּא הִלְכָה בְּלוּל וְהִטִּילָה בִּיצִים. א"ו נִלְע"ד דָּאֵם נִמְצָאֵת בְּבֵית יִשְׂרָאֵל בְּלוּל תִּרְנַגּוּלִים יֵשׁ לְהִתִּיר אֶפִּילוֹ כְּדוֹרִיית מִמֶּשׁ, וְאִם נִלְקַחָה מִהֶשֶׁק כֹּל שְׁאֵינָה כְּדוֹרִיית מִמֶּשׁ רַק יֵשׁ בֵּין צַד אֶחָד לְצַד שְׁנֵי אֵיזָה שִׁיעוֹר, כִּד וְחַד קִרְיָנָן לֵהוּ וּמוֹתֶרַת עכ"ל.

וְכָל הַמַּחְלֻקָּת הִיא כְּשֶׁאִדָּם הַמוֹחֲזֵק בְּכַשְׁרוֹת מַעֲיֵד שֶׁהִיא בִּיצָת תִּרְנַגּוּלַת, אֲבָל כְּשֶׁקוֹנָה מֵאִדָּם שְׁאֵינָן לוֹ נִאֲמָנוֹת, לְכו"ע הִבִּיצָה אִסּוּרָה. וּמ"מ נִרְאֶה דֹאֵף כְּשֶׁאִסְרִינֵן בִּיצָה שְׁרָאשִׁיָּה שׁוּוֹיָן, דְּחִיִּישִׁינֵן שֶׁהִיא מִעוֹף טִמָּא, אֵינָן לְאִסּוּר אֶת שְׁאֵר הַבִּיצִים שְׁאֵינָן רָאשִׁיָּהֵן שׁוּוֹיָן, דְּכִיּוֹן דְּעוֹפּוֹת טִמְאִין הַמִּטִּילִין בִּיצִים כְּדִמּוֹת בִּיצֵי תִּרְנַגּוּלַת לֹא שְׁכִיחֵי כֹלָל בְּמִקּוֹמוֹתֵינוּ, מִסְּתַבֵּר יוֹתֵר שְׁעכ"פ אוֹתֵן שִׁישׁ לֵהֵן סִימְנֵי כַשְׁרוֹת הֵם מִתִּרְנַגּוּלַת, וְדִי לָנוּ לְתִלּוֹת בְּמִקְרָה נִדִּיר אֶת הַבִּיצָה הָאִסּוּרָה בְּלִבְדּוֹ, וְכֵן הֵקֵל הַטּוֹטוֹ"ד הו"ד בְּדִרְכַּת סִקְכ"ו.

וְכָל הַמַּחְלֻקָּת הִיא כְּשֶׁאִדָּם הַמוֹחֲזֵק בְּכַשְׁרוֹת מַעֲיֵד שֶׁהִיא בִּיצָת תִּרְנַגּוּלַת, אֲבָל כְּשֶׁקוֹנָה מֵאִדָּם שְׁאֵינָן לוֹ נִאֲמָנוֹת, לְכו"ע הִבִּיצָה אִסּוּרָה. וּמ"מ נִרְאֶה דֹאֵף כְּשֶׁאִסְרִינֵן בִּיצָה שְׁרָאשִׁיָּה שׁוּוֹיָן, דְּחִיִּישִׁינֵן שֶׁהִיא מִעוֹף טִמָּא, אֵינָן לְאִסּוּר אֶת שְׁאֵר הַבִּיצִים שְׁאֵינָן רָאשִׁיָּהֵן שׁוּוֹיָן, דְּכִיּוֹן דְּעוֹפּוֹת טִמְאִין הַמִּטִּילִין בִּיצִים כְּדִמּוֹת בִּיצֵי תִּרְנַגּוּלַת לֹא שְׁכִיחֵי כֹלָל בְּמִקּוֹמוֹתֵינוּ, מִסְּתַבֵּר יוֹתֵר שְׁעכ"פ אוֹתֵן שִׁישׁ לֵהֵן סִימְנֵי כַשְׁרוֹת הֵם מִתִּרְנַגּוּלַת, וְדִי לָנוּ לְתִלּוֹת בְּמִקְרָה נִדִּיר אֶת הַבִּיצָה הָאִסּוּרָה בְּלִבְדּוֹ, וְכֵן הֵקֵל הַטּוֹטוֹ"ד הו"ד בְּדִרְכַּת סִקְכ"ו.

סימן לד

ביצת עוף טמא שנתבשלה עם ביצים אחרות

קְלוּפָה הִרִי הִיא אוֹסֶרֶת אֶת הַמוֹתֶרֶת אַע"פ שְׁאֵינָן קְלוּפּוֹת, וְדִלָּא כְּב"ח דְּס"ל דְּרַק כְּשֶׁכּוֹלֵן קְלוּפּוֹת הִרִי הֵן נִאֲסֶרֶת. וְכִדְכָתֵב לְהִדִּיא בְּשׁו"ת הַרְשֵׁב"א ס"י מ"ו "כֹּל שֶׁהָאִסּוּרָה קְלוּפָה אוֹסֶרֶת אֶת הַמוֹתֶרֶת, וְאַע"פ שְׁאֵינָן הַמוֹתֶרֶת קְלוּפּוֹת, שְׁאֵינָן

פ"ו ס"ה:

"בִּיצַת עוֹף טִמָּא שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה עִם אַחֲרוֹת, אִם הִיא בְּקִלְיַתָּהּ אֵינָה אוֹסֶרֶת, וְאִם הִיא קְלוּפָה אוֹסֶרֶת".

הַסִּכְמַת הַש"ךְ וְהַט"ז דָּאֵם הִבִּיצָה הַטִּמְאָה

הקליפה מעכבת מבלוע" עכ"ל. ובחילוק בין אם שתייה בקליפתן לבין אם רק המותרת בקליפתה כתב הפרישה (הזכירו הש"ך סקט"ו) דתיתי לא אמרינן שהטעם יצא מקליפה ויכנס לתוך קליפה, אבל דרך קליפה אחת הטעם כן יכול לעבור. ולדבריו כשהטמאה בקליפתה והמותרת קלופה הרי היא נאסרת, דרך קליפה אחת יש כאן. אמנם הט"ז סק"ט וסק"י כתב דכשהטמאה בקליפתה אין כח האור שולט להוציא את גוף האיסור ממנה, משא"כ כשהיא קלופה דאז האור שולט בה, והיה כמו ביצת אפרוח שאוסרת גם ביצת בקליפתה. ולדבריו כשהטמאה בקליפתה והמותרת קלופה אין היא נאסרת, דאין האור מוציא את האיסור מתוך הקליפה.

ומצאתי ברמב"ן הנדמ"ת לחולין דף צ"ז מפורש להדיא כט"ז, דז"ל שם "הא דאמרי אינש כמיה דביעי בעלמא, בביעי בקליפתן אומרים כן, שאינן פולטין שום שומן בעולם. ומיהו כיון שנעשה בה אפרוח, קליפתן רכה ויוצאה ממנה טעם האפרוח ונבלע באחרות אע"פ שאינן קלופות, שהביצים בקליפתן מיבלע בליעי, מיפלט לא פליטי" עכ"ל. הרי להדיא דהקליפה רק מעכבת לצאת אך לא מעכבת מבלוע, והט"ז אסברה לן דכח האש שולט במה שמחוץ לקליפה ויכול להבליעו לתוך הקליפה, אך אינו שולט במה שבתוך הקליפה. והא דשולט בביצת אפרוח ומפליט מתוכה היינו משום שקליפתה רכה כמו שביאר הרמב"ן.

גם בשו"ת הרשב"א יש משמעות כט"ז, דכתב בסי' תקט"ז בזה"ל "אבל ביצים

שנתבשלו בקדרה עם בשר ואפילו עם קליפתן אסור לאכלן בכותח, שקליפת הביצים בבירור מנוקבת היא, וכשאדם מבשלה בתוך יורה של צבעים תמצא הביצה עצמה צבועה מאותו צבע, ועל כן אסרו בגמרא ביצת אפרוח והתירו ביצת אסורה, שזו פולטת ציר של אפרוח, וזו אינה פולטת אלא זיעה בעלמא" עכ"ל. משמע מדבריו דכל מה שנמצא במי הבישול נבלע לתוך הביצה וכעין שכתב בסי' מ"ו הנ"ל "שאין הקליפה מעכבת מבלוע", ומה שמותרת פליטת ביצת אסורה היינו משום דאינה פולטת איסור לתוך המים.

אמנם בירושלמי שהוא מקור דברי הראשונים לאסור בקלופה משמע כפרישה, דז"ל בפ"י מתרומות "הדא דתימר והוא ששלקן בקליפתן שלוקות בשלוקות, אבל שלקן ביצים קלופות בשאינן קלופות, או שאינן קלופות בקלופות, שלוקות בשאינן שלוקות צריכין שיעור אחר", משמע דבין אם של איסור קלופות ובין אם של היתר קלופות הרי הן אוסרות, ומכח זה פסק הפר"ח בסקי"ב כפרישה, וצ"ע איך יפרנסו הרמב"ן והרשב"א הנ"ל את הירושלמי, ואולי לזה כיוון הרמב"ן במש"כ על דברי הירושלמי "ואינו מתברר עלי כהוגן". ולדינא כתב הפמ"ג משב"ז סק"י דבטמאה לא קלופה בהפ"מ אינו אומר לא היתר ולא איסור. ובזב"צ אות כ"ו כתב דמאחר והרשב"א בתשובותיו התיר פשוט דיש לסמוך עליו בהפ"מ. ובדברינו נתבאר דכן הוא להדיא ברמב"ן, וא"כ ודאי דיש להקל בהפ"מ.

סימן לה

אורח חיים

בישול אחר בישול בבשר בחלב

פ"ז ס"א:

"והוציא אכילה בלשון בישול לומר שאינו אסור מן התורה אלא דרך בישול".

א. בהגהות רעק"א כאן ובפמ"ג שפ"ד ק"ה סק"ב דייקו מהגש"ד דבב"ח שנתבשל שוב אין איסור לבשלם שנית. ובשו"ת הר צבי יו"ד ע"ט הביא שכן מפורש בפ"י רבינו גרשום לחולין ק"ח ע"ב. וכ"כ הרבה אחרונים, עיין פמ"ג או"ח תרע"ג א"א סק"א, שו"ת חת"ס יו"ד פ"ב, יד יהודה פ"ז סוסק"א, דברי מלכיאל ח"ב מ"ד, ועוד.

וביאור דבריהם, דהנה גבי שבת מצינו די שיש בישול אחר בישול בלח, אמנם נראה דאיסור בישול בשר בחלב שונה מאיסור בישול בשבת ביסוד דינם, דאיסור בישול בשבת מהותו "תיקון המאכל לאכילה", ולכן דבר יבש שנתבשל פעם אחת תו אין בו משום בישול, אבל דבר לח שנצטנן כיון שמשביח בחימומו יש בו בישול. אמנם איסור בישול בב"ח מהותו "ערבוב הבשר עם החלב ע"י בישול", ולכן גם אם הבשר והחלב נתבשלו קודם לכן כ"א בפ"ע יש איסור לבשלם יחד, אבל אחר שנתבשלו יחד אין איסור לבשלם שנית גם בלח שנצטנן, דכבר נתערבו ע"י בישול.

ב. אולם יש אחרונים דס"ל דגם בב"ח שנתבשלו יחד יש איסור לבשלם שנית. דהנה בשו"ת שער אפרים סי' ל"ח דן על חמאה שנתבשלה בקדירה בשרית ב"י אי שרי להדליק בה נר חנוכה. ותמה עליו

האליה זוטא תרע"ג למה לא כתב לאסור להדליק את הנר משום בישול בשר בחלב. והסכימו עם הא"ז בשו"ת שבות יעקב סי' ל"ח, ובשו"ת חת"ס יו"ד צ"ב נוצ"ע דזה סותר למש"כ החת"ס בסי' פ"ב שהזכרנו לעיל. וכ"כ היד אפרים ס"ס פ"ז אות ג' דבב"ח שנצטננו יש איסור לבשלם שנית.

והנה הרמ"א בסעיף ו' כתב בזה"ל "וי"א דאסור לחתות האש תחת קדירה של עכו"ם לפי שהם מבשלים בהם פעמים חלב פעמים בשר, והמחתה תחת קדירה שלהם בא לידי בישול בשר בחלב וכו'. ובדיעבד אין לחוש לכל זה, ואף לכתחילה אין בזה אלא חומרות בעלמא והמיקל לא הפסיד" עכ"ל. וכתב הש"ך בסקי"ח דגם אם מבשל העכו"ם שאר דברים (שאינן בשר או חלב) אסור לחתות דזיל בתר טעמא, מיהו אין בזה אלא חומרא בעלמא ואין העולם נוהרין בזה, עכ"ל. והיה ניתן לומר בד' הש"ך דלכך הוא רק חומרא בעלמא כיון דהב"ח כבר מעורבים ואינו גורם שום עירוב מחודש ע"י החיתוי. אולם הפלתי סקי"ג ביאר דהיינו משום דאין איסור בישול בבליעות אלא רק בבעין, ומשמע מדבריו דאם היו בעין היה בזה בישול אחר בישול הגם שכבר נתערבו ונתבשלו קודם. והו"ד הפלתי בפמ"ג שפ"ד סקי"ח נוצ"ע בסתירת דברי הפמ"ג עם הנזכר בשמו לעיל. אמנם אין ביאור הכו"פ מוכרח בד' הש"ך, ובר מן דין היד יהודה סקי"ד דייק מדברי המרדכי והתו"ח דהאיסור הוא רק כשהגוי מבשל עתה בשר או חלב,

אבל על בליעות דבב"ח אין קפידא כלל
[ועיין בדברינו לקמן סי' קס"ז אות א'].

בב"ח שנתבשלו יחד, צ"ל דס"ל דאיסור
בישול בב"ח מהותו "מעשה בישול בו"ח
של הגברא", ולא גרימת שינוי בחפצא של
הבו"ח בערבובם ע"י הבישול.

ובביאור סברת האוסרים לבשל שנית

סימן לו

מראית עין באכילת נקניק פרווה עם גבינה

פ"ז ס"ג בהג"ה:

"ונהגו לעשות חלב משקדים ומניחים בה
בשר עוף הואיל ואינו רק מדרבנן, אבל
בשר בהמה יש להניח אצל החלב שקדים
משום מראית העין".

כתב הט"ז סק"ה דבבישול בשר עוף בחלב
איכא משום מראית עין, דודאי מצינו
לפעמים שנחתך בענין דלא מינכר בין בשר
עוף לבשר בהמה. והקשה הפלתי סק"ח איך
היו אוכלין במקומו של ר' יוסי הגלילי בשר
עוף בחלב, ולא חששו למראית עין שיסברו
שזה בשר בהמה בחלב. ותירץ דדווקא גבי
דם דגים דאין זה שכיח לכנוס בכלי חיישינן
שהרואה יתלה בדם בהמה ועוף ולא בדם
דגים, וכן גבי חלב אשה שלא שכיח
שיכנוס כ"כ הרבה חלב אשה בכדי לבשל
בו חיישינן שהרואה יתלה בחלב בהמה,
משא"כ במקומו של ר"י הגלילי שכיח היה
בשר עוף כמו בשר בהמה ומהיכי תיתי
שיחשדוהו שעושה איסור, עכת"ד.

ובס' בדי השלחן פ"ז ס"ג בביאורים ד"ה
שקדים, הקשה על הפלתי מהא דאסר
הרמ"א לבשל בשר בחלב שקדים אף דהיה
דבר נפוץ כדכתב הרמ"א "ונהגו לעשות
חלב משקדים", וכדכתב הט"ז "ואף כי

דברי הרמ"א נכונים וכבר נתפשט המנהג
כן" ובכל זאת הצריך הרמ"א הכירא מפני
מ"ע [והפלתי שם אכן כתב ע"פ דבריו
הנ"ל להקל גם בחלב שקדים כיון ששכיח,
אבל הרמ"א לא ס"ל כן]. ועפ"ז כתב
בבד"ש שם להחמיר לא למרות מרגרינה
פרווה ע"ג בשר מחשש מ"ע. אלא דאכתי
קשה מ"ש חלב שקדים שהחמיר הרמ"א
מבשר עוף בחלב שהקילו במקומו של ר'
יוסי הגלילי.

והנראה בזה דרך היכא דהתליה להיתר
רחוקה קצת חששו למראית עין,
ולא היכא דהתליה להיתר קרובה כמו
התליה לאיסור דבזה לא חיישינן שיתלו
באיסור. ועל כן חלב שקדים כיון שגם
במקומות שנהגו לשתותו מ"מ בודאי אינו
שכיח ומצוי כמו חלב בהמה [וכדמוכח גם
מדברי הרש"ל שהביא הש"ך סק"ו שנהגו
לאכול בפורים תרנגולת בחלב שקדים, אבל
לא היה זה מאכל של יום יום] שייך בו
מראית עין ואסור לשתותו עם בשר,
דהרואה "סתם חלב" תולה שהוא חלב
בהמה ולא חלב שקדים. אמנם במקומו של
ר' יוסי הגלילי לא היה מקום לחשוש
למראית עין באכילת עוף בחלב, כיון דבשר

מעדני

סימן לו

אשר

סא

דמרגרינה שכיחה היום כמו חמאה, ולא דמי לחלב שקדים שהקפידו עליו חכמים, דסתמא דמילתא חלב אינו עשוי משקדים. ולפ"ז נראה דיש להתיר אכילת נקניק פרווה עם גבינה כיון שנקניק פרווה שכיח כיום כמו נקניק בשרי. אמנם נראה דכל זה בכגון מרגרינה או נקניק פרווה ששכיח כמו בשרי, אבל חלב פרווה כיון דאינו שכיח כמו חלב חלבי שייך בו מראית עין דומיא דחלב שקדים ועל כן אין לשתותו עם בשר. אמנם אם אינו שותהו עם בשר נ"עכ"פ אם שותהו בסוף הסעודה לאחר שגמר לאכול את הבשר וסלקוהו מהשולחן, עיין בדי השולחן סקמ"ב] כתב הכנה"ג (הו"ד בקוצר ביד אפרים) דאין בזה משום מ"ע.

עוף היה שכיח כמו בשר בקר, והתליה להיתר שווה לתליה לאיסור. ומה שלדידן חיישינן למראית עין בבישול עוף בחלב הגם שהתליה בהיתר שווה לתליה באיסור, צ"ל דבכדי שלא יהיה מראית עין לא די במה שהתליה בהיתר ובאיסור שווין, אלא בעינן שתהא רגילות להיתר, דכשאינן רגילות להיתר (הגם שלאיסור ג"כ אין רגילות) יתכן שהרואה יעלה על דעתו רק את צד האיסור. וכיון שאין רגילות כלל לבשל עוף בחלב חיישינן שהרואה יתלה באיסור ולא בהיתר.

וכ"כ בשו"ת חשב האפור ח"א סי' כ' להתיר אכילת בשר עם מרגרינה,

סימן לו

העמדת שומר להעלאת בשר וחלב על השולחן

אפשר. ומטעם זה לא מהני להניח שומר כשיש בשר וגבינה על שולחן אחד כיון ששמירה זאת צריכה להיות תדירית בלי הפסק, והא לא אפשר, עכת"ד. הרי דסברת גן המלך היא דשומר מהני רק לחשש מקרי ולא כשצריכים שמירה תדירית, והנה דברי גן המלך הובאו בכה"ת סק"ב ובדרכ"ת סק"ו בלא חולק, אמנם לכאורה יש חולקים ע"ז וכפי שיבואר.

ב. כתב הט"ז או"ח תרע"ג סק"ד דלא יתכן שיש מי שמתיר ללמוד בקבע ליד נר חנוכה, דא"כ איך התירו בשבת חנוכה להדליק בשמנים שאין נמשכים אחר הפתילה, ניחוש שמא יטה בזמן הלימוד.

פ"ח ס"א:

"אפילו בשר חיה ועוף אסור להעלותו על שלחן שאוכל עליו גבינה שלא יבא לאכלם יחד".

א. כ' רעק"א כאן בשם גן המלך דלא מהני שיעמיד אצלו שומר שישגיח עליו. ובגן המלך (נדפס בס"ס גינת ורדים חאו"ח) אות ע"א כתב דשמנים ופתילות שאסרו חז"ל לנר שבת, אין היתר להניח שומר לבל יבוא בהם לידי כשלון. ול"ד לחשש דשמא יטה, דשם אינו אלא חששא בעלמא שמא יכהה אור הנר ויבוא לידי תקלה, משא"כ כשאין צהלת אור כלל צריך שתהא שמירה תדירית שלא תזוז עינו ומחשבתו כלל, והא לא

אוצר החכמה

כל הזמן באופן אחד ואין האור מתמעט, לא חיישינן שבשבת ישנה דעתו וירצה אור גדול יותר ממה שהתקין בע"ש. והבה"ל צדד לסמוך על סברא זו היכא שלומד בבימ"ד דאז יש לצרף דעת האו"ז שמתיר בצבור וס"ל דכל בצבור הו"ל כתרי בחד ענינא, ע"ש. חזינן דס"ל דשומר מהני אף למנורת נפט, ושם החשש הוא תמידי ולא חשש שמא יכהה האור כבכל נר אחר, ודלא כגן המלך.

ג. שוב הראוני שבס' לב אריה למסכת תולין ר"פ כה"ב כתב להדיא דמהני שומר להעלאת בו"ח על השולחן דומיא דשומר שלא יטה (ולא הזכיר מדברי גן המלך). וביאר בזה הפס' "ויקח חמאה וחלב ובן הבקר אשר עשה ויתן לפניהם, והוא עומד עליהם תחת העץ, ויאכלו" דלכאורה הל"ל קודם "ויאכלו" ורק אח"כ "והוא עומד עליהם" לשרתם, אלא דכוונת הפס' היא דאחר שהעלה בו"ח על השולחן היה צריך לשמרם שלא יכשלו בבב"ח, ולכן כתיב תחילה "והוא עומד עליהם" ורק אח"כ "ויאכלו".

ואין לומר דבלא"ה צריך שומר כשלומד שמא יטה, שהרי שמנים שאסרו להדליק בהם לא מהני בהו שומר, עכת"ד. אמנם החמד משה שם כתב לחלוק על הט"ז, דדווקא נרות שבת דעלמא לא מהני בהו שומר בשמנים הפסולים, כיון דהרבה נרות מפוזרים בהרבה מקומות, ובנ"א רבים משתמשים אצלם כקטון כגדול, וכל שימוש מותר בהם והם לזמן ארוך, בזה ודאי שוא שקד שומר ולכן אסרו מכל וכל להשתמש בהם, משא"כ נר חנוכה שמותר רק ללמוד לאורו, דבזה שומר מהני, עכת"ד. וכע"ז כתבו היד אפרים והמאמ"ר שם, וגם הבה"ל תרע"ג ס"א שם נראה דהסכים עמם. הרי דס"ל דמהני שומר גם לשמירה תדירית, ודלא כסברת גן המלך.

ובבה"ל ער"ה ד"ה לאור הנר, כתב בענין חשש הטיה באור מנורה של נפט, דבס' מסגרת השולחן כתב סברא להקל דלא חששו לשמא יטה כי אם בנר ופתילה שדרכו להחלש קצת בהמשך הבעירה ובזה יש חשש דשמא יטה, משא"כ במנורות נפט שדולקין

סימן לח

היכר דבשר וחלב ביושב לבדו

דלא מהני היכר ליושב לבדו, שהרי בגמ' שבת י"ג משמע דבעינן גם שינוי וגם דיעות (ר"ל ב' אנשים שיזכירו זא"ז), והכא שינוי איכא דעות ליכא. ובס' בדי השולחן ציונים סקל"ב הביא שכ"כ הראב"ן בס"י רע"א בזה"ל "הבשר והגבינה אין עולין על שלחן אחד אפילו לאכול לשנים אלא ע"י שינוי

פ"ה ס"ב:

"ואפילו המכירים אם עשו שום היכר כגון שכל אחד אוכל על מפה שלו או אפילו אוכלים על מפה אחת ונותנים ביניהם פת להיכרא מותר".

הדרכ"ת סק"י"ח הביא בשם כמה אתרונים